

ĐỔI MỚI CÓ HIỆU QUẢ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC GIÁO DỤC CÔNG DÂN Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG HIỆN NAY

TS. PHẠM THỊ BÌNH

1. Đổi mới phương pháp dạy học (PPDH) là một trong những trọng tâm của đổi mới giáo dục hiện nay. Đó là dạy học dựa vào hoạt động tích cực, chủ động của học sinh (HS) với sự tổ chức và hướng dẫn của giáo viên (GV) nhằm phát triển tư duy độc lập, sáng tạo, góp phần hình thành phương pháp và nhu cầu tự học, hứng thú học tập, tạo niềm tin và niềm vui trong học tập cho HS. Luật Giáo dục khẳng định: “Phương pháp giáo dục phải phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động, tư duy sáng tạo của người học; bồi dưỡng cho người học năng lực tự học, khả năng thực hành, lòng say mê học tập và ý chí vươn lên” (1).

Với môn Giáo dục công dân (GDCC) ở các trường trung học phổ thông (THPT), đổi mới PPDH đang được xem là vấn đề bức thiết. Đội ngũ GV dạy GDCC đã nhận thức được tầm quan trọng của đổi mới PPDH, mạnh dạn thực hiện và bước đầu đạt được những kết quả khả quan. Tuy nhiên, những giờ dạy học như thế chưa nhiều, vẫn còn một bộ phận GV chưa “nhập cuộc”, chủ yếu vẫn chỉ dùng phương pháp thuyết trình hoặc thuyết trình kết hợp một số rất ít các câu hỏi đàm thoại. Vì vậy, đổi mới PPDH bộ môn sao cho hiệu quả, để mỗi giờ dạy GDCC thực sự đem đến cho HS niềm vui, hứng thú luôn là sự trăn trở của rất nhiều GV hiện nay.

Cốt lõi của đổi mới PPDH là hướng tới hoạt động học tập chủ động, tích cực, chống lại thói quen học tập thụ động của HS. Trong giờ học GDCC, GV phải cuốn hút được HS vào các hoạt động học tập do mình thiết kế; tổ chức và hướng dẫn giúp HS có thể tự khám phá và chiếm lĩnh nội dung bài học; HS sẽ hứng thú, hiểu và ghi nhớ bài học. Quá trình sử dụng các PPDH phải huy động, khai thác tối đa vốn hiểu biết và kinh nghiệm sống của HS; tạo cơ hội, động viên và khuyến khích HS bày tỏ quan điểm, ý kiến cá nhân về vấn đề đang học (những vấn đề về kinh tế, chính trị, xã hội, đạo đức, pháp luật...

2. Một số giải pháp góp phần đổi mới PPDH môn GDCC có hiệu quả

1) **Thiết kế giáo án.** Bài học được tiến hành theo PPDH tích cực làm cho hoạt động của HS chiếm tỉ trọng cao so với hoạt động của GV (cả thời gian cũng như cường độ làm việc). Để có một tiết học tốt, trong khâu soạn bài, thiết kế giáo án, GV phải đầu tư rất nhiều công sức, thời gian. Khi soạn bài, thiết kế giáo án theo phương pháp truyền thống, GV chủ yếu dự kiến những hoạt động trên lớp của chính mình như: thuyết trình, giảng giải, viết bảng, vẽ sơ đồ, biểu diễn các phương tiện trực quan, đặt câu hỏi... (tất nhiên, GV có hình dung, giả thuyết về những hành động hưởng ứng của HS như: HS sẽ trả lời câu hỏi như thế nào? HS rút ra nhận xét gì khi xem tranh, xem bảng số liệu?...). Khi soạn giáo án theo hướng sử dụng phương pháp tích cực, những dự kiến của GV phải tập trung chủ yếu vào các hoạt động của HS, tập trung thiết kế những hoạt động nhận thức của HS. Do vậy, giáo án phải thể hiện được các hoạt động nhận thức mà GV dự kiến sẽ tổ chức cho HS; GV luôn dự phòng các phương án có thể phát sinh, phải dự kiến những giải pháp điều chỉnh... Như vậy, giáo án phải được GV thiết kế theo nhiều phương án, theo kiểu phân nhánh và có thể linh hoạt điều chỉnh theo diễn biến của tiết học, lôi cuốn sự tham gia tích cực của HS.

2) **Vận dụng linh hoạt cả PPDH tích cực và PPDH truyền thống.** Để phát huy được tích cực học tập của HS phụ thuộc rất nhiều vào cách sử dụng phương pháp của GV, chứ không do bản thân phương pháp đó. Việc lựa chọn và phối hợp các PPDH phụ thuộc vào rất nhiều yếu tố: nội dung bài học, đối tượng HS, cơ sở vật chất của nhà trường, sở trường của GV... Vì vậy, GV sẽ lựa chọn và vận dụng PPDH như thế nào để HS được hoạt động tích cực về mặt nhận thức cũng như thực hành để tự khám phá ra tri thức

* Khoa Giáo dục Chính trị - Trường Đại học Vinh

mới. Theo lí luận dạy học, các phương pháp hoạt động thực hành thường "tích cực" hơn các phương pháp trực quan, còn phương pháp trực quan lại "tích cực" hơn phương pháp dùng lời. Nhưng với đặc thù của môn *GDCD*, việc vận dụng một số phương pháp rất khó thực hiện (như phương pháp thực hành). Mặt khác, chúng ta không nên quan niệm cứng nhắc hay so sánh tác dụng của các PPDH, mà nên tìm cách vận dụng sao cho hiệu quả theo mục đích, khả năng của GV và HS. Ví dụ về phương pháp thuyết trình: đây là phương pháp có thể làm cho HS thụ động, nhưng cũng có thể dùng lời tạo nên mâu thuẫn giữa điều đã biết và điều chưa biết giúp HS sẽ tích cực suy nghĩ để giải quyết mâu thuẫn đó. Như vậy, bên ngoài ai cũng nhận ra đó là phương pháp dùng lời, nhưng bên trong đã thể hiện mức độ tích cực nhận thức của HS, đòi hỏi tư duy tìm tòi, sáng tạo của HS.

Như vậy, GV phải nhận thức sâu sắc rằng đổi mới PPDH theo hướng tích cực hoá hoạt động nhận thức của HS không có nghĩa là gạt bỏ, loại trừ hoặc thay thế hoàn toàn các PPDH truyền thống. Đối với môn *GDCD*, do đặc thù tri thức của bộ môn, nên các PPDH truyền thống nếu biết vận dụng hợp lí thì vẫn rất hiệu quả. Vì vậy, cần kế thừa và phát triển những mặt tích cực của PPDH truyền thống (phương pháp thuyết trình, phương pháp vấn đáp, phương pháp trực quan...). Đồng thời, vận dụng sáng tạo, linh hoạt các phương pháp hiện đại nhằm phát huy tính tích cực, chủ động của HS phù hợp với hoàn cảnh hiện nay (như phương pháp thảo luận nhóm, phương pháp tình huống, phương pháp đóng vai, công não...). Thực tiễn dạy học *GDCD* đã chứng minh, vận dụng hợp lí, linh hoạt các PPDH truyền thống và PPDH tích cực sẽ mang lại hiệu quả dạy học rất cao.

3) Không tuyệt đối hoá bất cứ PPDH nào. Không có PPDH nào là vạn năng, mỗi phương pháp đều có mặt mạnh, mặt hạn chế và tác dụng của mỗi phương pháp cũng khác nhau. Kết hợp các PPDH hợp lí sẽ phát huy mặt mạnh và giảm thiểu điểm hạn chế của từng phương pháp, đồng thời đa dạng hoá được hoạt động học tập của HS; giúp giờ học sinh động, cuốn hút HS vào nhiều hoạt động phong phú, tạo khả năng hấp dẫn HS tốt hơn. Tuy nhiên, khi phối hợp các PPDH, GV nên xác định phương pháp nào là chủ đạo, cùng đó sẽ phối hợp, kết hợp với các phương pháp khác. Hiện nay, có tình trạng một số GV coi việc sử dụng *phương pháp thảo luận nhóm* đồng nghĩa

với đổi mới dạy học môn *GDCD*, nên bài giảng nào, tiết dạy nào cũng sử dụng phương pháp thảo luận nhóm (sự lạm dụng này chắc chắn không mang lại kết quả như mong muốn).

4) Vai trò của GV. Đổi mới PPDH theo hướng tích cực hoá hoạt động nhận thức của HS không phải là hạ thấp hay giảm nhẹ vai trò của GV. Muốn vận dụng PPDH tích cực đạt hiệu quả cao, GV phải là người thiết kế, tổ chức, hướng dẫn các hoạt động học tập độc lập hoặc theo nhóm để HS chiếm lĩnh tri thức mới, hình thành kĩ năng, thái độ, tình cảm và niềm tin theo yêu cầu của nội dung, chương trình môn *GDCD*. Để đạt được điều đó, hoạt động của GV đa dạng hơn, phức tạp và khó khăn hơn nhiều. Trong cách dạy thụ động, thông tin đi theo một chiều, chủ yếu từ GV - HS, nên GV có thể hoàn toàn kiểm soát được diễn biến của tiết học. GV vận dụng trình độ hiểu biết và kinh nghiệm của mình để làm cho HS hiểu và ghi nhớ nội dung quy định trong sách giáo khoa. Còn trong giờ học với các phương pháp tích cực, có sự giao tiếp thường xuyên giữa GV - HS và giữa HS - HS; bài học được xây dựng từ đóng góp của HS thông qua hoạt động do GV tổ chức; vì vậy, GV phải có kiến thức, kinh nghiệm mới làm chủ được diễn biến của giờ học. Hay, để đổi mới PPDH môn *GDCD* theo hướng tích cực hoá nhận thức của HS thành công, GV phải có trình độ chuyên môn vững vàng, khả năng sư phạm lành nghề, sáng tạo và nhạy cảm mới có thể tổ chức, hướng dẫn các hoạt động độc lập của HS, tránh những diễn biến ngoài tầm dự kiến (2).

3. Dạy và học tích cực là một trong những mục tiêu chung và cũng là tiêu chuẩn về giáo dục hiệu quả. Cũng như các môn học khác, đổi mới PPDH môn *GDCD* hiệu quả phải được đặt trong mối quan hệ biện chứng với đổi mới mục tiêu, nội dung dạy học, cơ sở vật chất và thiết bị dạy học; đổi mới các hình thức tổ chức dạy học, môi trường giáo dục để học tập gắn với thực hành và vận dụng; đổi mới đánh giá kết quả học tập của HS qua đổi mới nội dung, hình thức kiểm tra, xây dựng các bộ công cụ đánh giá, phối hợp kiểu đánh giá truyền thống với trắc nghiệm khách quan đảm bảo đánh giá khách quan, trung thực mức độ đạt được mục tiêu giáo dục của từng HS. Trên cơ sở đó, *GDCD* mới thực sự góp phần đặc lực trong việc thực hiện mục tiêu đào tạo ở bậc phổ thông, đó là: khuyến khích phát triển năng lực lập luận logic, năng lực trừu

(Xem tiếp trang 54)